

Αττικό μελανό μετά την ακμή η λήθη

Η τεχνική της αναγωγής του σιδήρου αποτελεί την παλαιότερη και ευρύτερα διαδεδομένη τεχνική κεραμεικής διακόσμησης της αρχαιότητας. Μελανά επιχρίσματα από αναγωγή σιδηρούχων βαφών συναντώνται στην Αίγινα, στις συναντώνται στην Αίγινα, στις αρχές της 3ης χιλιετίας π.Χ., αλλά και στην πρωτομινωική κεραμεική του Πύργου της Κρήτης. Η τεχνική εφαρμόστηκε κατά την εποχή του χαλκού, τη γεωμετρική, την αρχαϊκή και κλασική περίοδο, όπου βρήκε την τελειότερη έκφρασή της στα πολύ δημοφιλή για την εποχή μελανόμορφα, ερυθρόμορφα και αργότερα μελαμβαφή αγγεία. Η παρακμή μιας παράδοσης που διήρκεσε περισσότερο από 2.500 χρόνια, ήρθε με το τέλος της ελληνιστικής περιόδου, τον 1ο αι. π.Χ.

Τα αρχαία ελληνικά αγγεία - και μαζί τους η κλασική αρχαιότητα - ανακαλύφθηκαν ξανά στην Αναγέννηση και θεωρήθηκαν κατ'αρχήν Ετρουσκικά επειδή βρισκόταν κυρίως στην κεντρική Ιταλία. Η ξεχωριστή ποιότητα του μελανού «γανώματος» των αγγείων τράβηξε την προσοχή και οδήγησε στην πρώτη μελέτη που δημοσιεύθηκε το 1752 από τον κόμπε de Caylus ο οποίος το περιέγραψε σαν "ένα γαιώδες υλικό που περιέχει μαγγάνιο". Ο Josiah Wedgwood, ιδρυτής της ομώνυμης βιομηχανίας κεραμικών επεδίωξε την αναπαραγωγή του υαλώματος χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία. Είναι χαρακτηριστικό ότι ονόμασε Etruria την πόλη στην οποία ίδρυσε (1770) το νέο του εργοστάσιο στο Staffordshire, όπου και κατασκεύασε μια σειρά ελληνοπρεπών αγγείων, γνωστών ως "black basalt".

Το πρώτο μισό του 20ου αιώνα, το αττικό μελανό υάλωμα απασχόλησε πολλούς μελετητές, με κυριότερους τους Binns & Fraser (1929), τον Theodore Schumann (1942) και τον Joseph Noble (1960). Αρχαιολόγοι, χημικοί αλλά και κεραμίστες διαπίστωσαν ότι σε γενικές γραμμές η "βαφή" από την οποία προκύπτει είναι ένα λεπτό αιώρημα πηλού, πλούσιου σε ιλλιτικά αργιλλικά ορυκτά το οποίο ψήνεται διαδοχικά με παρουσία, απουσία και πάλι παρουσία οξειδίου (οξειδωση-αναγωγή-οξειδωση).

Η αναπαραγωγή του μελανού υαλώματος παρέμενε ωστόσο αινιγματική. Κατά καιρούς, διάφορα παράξενα υλικά (όπως ούρα, κατακάθια κρασιού, αίμα, στάχτη, αλισίβα ή πιο "μοντέρνα" υποκατάστατά τους, όπως ουρία, πυρογαλλικό οξύ, ποτάσα, σόδα, calgon κλπ) χρησιμοποιήθηκαν σαν προσμίξεις στον πηλό με την ελπίδα να αναπαραχθεί η "χαμένη συνταγή" για την παρασκευή της βαφής. Η εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων φασματοσκοπίας, ηλεκτρονικής μικροσκοπίας και τεχνικών μικροανάλυσης, επέτρεψαν μια νέα προσέγγιση στο θέμα. Πειράματα αναπαραγωγής σε ελεγχόμενες εργαστηριακές συνθήκες οδήγησαν τελικά την Ελένη Αλούπη (1991) στην πλήρη κατανόηση και στην πιστή αναπαραγωγή του αττικού μελανού υαλώματος από άργιλλο και νερό χωρίς κανένα πρόσθετο. Το πρόγραμμα CERAMED στήριξε την μεταφορά αυτής της τεχνολογίας από το εργαστήριο σε συνθήκες βιώσιμης βιοτεχνικής παραγωγής.

Στην έκθεση εκτός της Αττικών συμπεριλαμβάνονται και Κορινθιακά, Βοιωτικά και Ευβοϊκά αγγεία που αντιπροσωπεύουν σημαντικά κέντρα παραγωγής κεραμεικής από τον 8ο -3ο αιώνα π.Χ.

